

A Könyvalap tervei

CsÚRY István a nagy könyvtárak raktározási problémáiról írott cikkében — a kérdés megoldásánál számbajöhető megoldások között — kiemelkedő lehetőséget lát a „letéti központ”-ban. Tekintettel arra, hogy cikkét egyrészt vitaindítóknak szánta, másrészt a „letéti központ” feladatával a Könyvalapot kívánja megbízni — amelyről a most megjelenő könyvtárügyi törvény is intézkedik —, szükségesnek látom az erre vonatkozó elképzeléseket, melyeket CsÚRY István nagy vonásokban már felrajzolt, bővebben kifejtteni.

A Könyvalap, legalábbis ilyen elnevezéssel, jelenleg még nem létezik. Csupán bizonyos funkcióit látja el ennek az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztója, amelynek súlyponti feladata — ahogy ezt a neve is kifejezi — a magyar könyvtárügy forradalmi átalakulása során köztulajdonba került vagy más módon gondozást igénylő könyvek (könyvtárak leadott főlőspéldányai, MÉH-telepeken talált könyvek stb.) szétosztása. Az évek óta folyó munka elvi megfontolások és gyakorlati tapasztalatok megfelelő kombinációján alapszik, hiszen hasonló jellegű munkának (több millió kötet rendezéséről és szétosztásáról van szó) sem irodalma, sem kialakult könyvtári gyakorlata sincs.¹ A tervszerű munka során már most — a szétosztás fázisában — gondolni kell arra, hogy a rendelkezésre álló könyvek egy részét későbbi könyvtári célokra tartalékoljuk. A félretett művek felhasználása, illetve az ezekkel történő foglalkozás már a tulajdonképpeni Könyvalap feladata.

A Könyvelosztó ma a következő, ilyen jellegű munkákat végzi :

1. Magyar vonatkozású könyveket és periodikákat — a könyvtárak jelenlegi igényeinek kielégítése után fennmaradó példányokból — a később jelentkező könyvtári igények (új könyvtár alapítása, gyűjtőkör változása stb.) kielégítésére, bizonyos számban tartalékol.

2. Kezeli ezt a szorosabb értelemben vett Könyvalapot és belőle az Országos Könyvtárügyi Tanács Könyvalap Bizottsága által² jóváhagyott újabb könyvtári igényeket kielégíti.

3. A szétosztás után fennmaradó valamennyi idegen műből egy példányt tartalékol.³

A magyar anyaggal kapcsolatos munkák bizonyos mértékben csak kiegészítik a Könyvelosztó névadó tevékenységét. Az idegen könyvek tartalé-

¹ A Könyvelosztó működésének részletes ismertetése nem e cikk feladata.

² Ez a szerv a könyvelosztás elvi irányítója.

³ Olyan könyvekből, melyből egyetlen könyvtár sem igényelt a szétosztás során, két példányt tesz félre.

kolása azonban már nem szétosztást céloz, hanem ezekből tevődik össze a későbbi Könyvalap állománya. Ez lenne hivatott biztosítani azt az elvi elgondolást, hogy a Könyvelosztó által kezelt anyagból előkerült valamennyi mű hozzáférhető legyen.⁴ Miután a kevésbé használt anyagot — éppen a könyvtárak túlszűfolttsága miatt — helytelen lenne azokra ráerőltetni, előreláthatólag több százezer visszamaradt kötettel kell számolnunk. A fenti elvi elgondolás gyakorlati értelme pedig az lenne, ha ezt a nagy könyvmennyiséget a könyvtárközi kölcsönzés alapjává tennénk. Ezzel nemcsak a hazai könyvbázis kiszélesedését érնék el, hanem azt is, hogy az esetleg más könyvtárban meglevő példány hozzáférhető marad, és a rongálódás lehetőségének sem tesszük ki. Helyesnek látszik, hogy ez a saját könyvanyaggal rendelkező Könyvalap — a könyvtárközi kölcsönzés megfelelő lebonyolításának érdekében — munkájába a Központi Címjegyzéket is bevonná.

A fenti feladatok mellett a Könyvalap természetesen átvehet majd a könyvtárak állományából kiiktatott könyvanyagot, amivel Csúry István cikkében elsősorban számol. Ha ezt a kérdést azonban alaposabban s gyakorlati szempontokat is figyelembe véve vizsgáljuk meg, annak azonnali megvalósításánál számos nehézséggel találjuk szemközt magunkat.

Legelőször is meg kell állapítanunk, hogy a könyvtáraktól a későbbi Könyvalapnak szánt anyagot a Könyvelosztó — mely hivatott később a Könyvalap feladatait ellátni — *jelenleg* képtelen átvenni, mert az ehhez szükséges feltételekkel nem rendelkezik. A raktári elhelyezés szempontjából ugyanis — tekintettel a feladat állandó jellegére — nem jöhetnek számításba a Könyvelosztónál igénybe vett, de rossz, alkalmi megoldások. A megfelelő raktárak biztosításához — ha reálisak akarunk lenni — feltétlenül szükséges egy-két esztendő. Ezenkívül a Könyvelosztó teljes erejét egyelőre a könyvtárak által igényelt és mielőbb forgalomba állítani kívánt művek szétosztása köti le. Előreláthatólag három-négy év múlva, ha az elosztás zöme lebonyolódott, képzelhető el, hogy a Könyvalap feladatainak elvégzésére is — fokozatosan — sor kerüljön. Elsőnek a Könyvelosztó által addig félretett művek feldolgozására kell gondolni. Csak ha ez a munka és a megfelelő raktárak elkészültek, akkor építhetünk be olyan anyagot a Könyvalapba, melyet a könyvtárak saját állományukból kívánnak átadni.

Az ilyen anyagok kivezetése komoly feladatot ró a könyvtárakra.⁵ Ma, mikor a nagy könyvtárak rendkívüli mértékben meg vannak terhelve a Könyvelosztótól átvett könyvek feldolgozásával, aligha akad felszabadítható munkaerejük ilyen igényes feladat elvégzésére.

A fentiek természetesen nem jelentik azt, hogy a könyvtárak ne folytathatnák azt a beváltnak mondható gyakorlatot, melynek során a kiiktatással járó különmunkát nem igénylő anyagot (fel nem dolgozott, duplum stb.) továbbra is át ne adják szétosztásra a Könyvelosztónak. A „letéti központ”-nak szánt, tehát központilag megőrizni kívánt anyag átvételéről azonban ma még nem lehet szó.

⁴ Mind a Könyvelosztó, mind a Könyvalap további programjának kidolgozásához Csúry István számos értékes tanáccsal járult hozzá.

⁵ Gondoljunk csak egy métersor méretű, numerus currens-be felállított és korszerű, kiterjedt katalógusrendszer segítségével feltárt könyvtári anyagra.

A Könyvalap működése során, ha csökkent mértékben is, de tovább kell, hogy folytassa a könyvelosztást is, hiszen a könyvtáraktól bekerülő művek egy része már szerepelni fog a Könyvalap saját állományában. Ilyen és ehhez hasonló esetekben a könyvet vagy egy másik könyvtárba kell majd juttatni, ahol erre szükség van, vagy nemzetközi csere során kell megkísérelni a magyar könyvtárak egyikében használható könyvhöz jutni.

További feladatnak látszik, hogy a jól működő Könyvalap a könyvtárak szerzeményezését is összehangolja, és helyettük vagy mellettük — bizonyos esetekben — maga is külön szerzeményezést folytasson.

A külföldi — jelen esetben amerikai — könyvtárak fejlődésében felmerült megoldásokat csak a hazai fejlődés figyelembevételével lehet alkalmazni. Hazánkban a köztulajdonba került művek könyvtárakba juttatása olyan sajátságos körülményt teremtett, amelyet feltétlenül figyelembe kell venni. Nálunk például meghaladottnak látszik az az álláspont, mely fent kívánja tartani az ún. letétek tulajdonjogát,⁶ így csupán a nagyméretű raktárépítés előnyeit hasznosítja, anélkül, hogy magát az ott elhelyezett állományt a „letevő” könyvtárak helyett központilag összefogná.⁷

Nagy könyvtáraink túlszűfolt raktárainak tehermentesítése a Könyvalap bevonásával tehát csak távolabbi perspektívában látszik keresztülvihetőnek, de helyes, ha a Könyvalap kereteinek megtervezésénél már most figyelembe vesszük ezt a funkciót is. Az ezzel kapcsolatos problémákat továbbra is — ahogy ezt CsűRY István is kiemeli — a raktári férőhely növelésével kell megoldani. Az új megjelenésű könyveken kívül, a Könyvelosztótól kikerülő további művek százazreit kell — akár a könyvtárakban, akár a Könyvalapban — a következő évek során helyhez juttatni. Ez tovább súlyosbítja a CsűRY István által a nagy könyvtáraink raktározási problémáiról — a reális számok fényében felvázolt — helyzetet, mely bátran katasztrofálisnak mondható, és sürgős megoldásra vár!

Ha a fentieket programpontokba kívánánk foglalni, azok így hangzenának:

1. Tegyük valóban közkinccsé a köztulajdonba került könyveket úgy, hogy azok könyvtárainkban az érdeklődők rendelkezésére álljanak.

2. Megfelelő épületben, az erre alkalmas időpontban, valósítsuk meg a Könyvalapot, figyelembe véve a könyvtárak tehermentesítésének szempontjait.

3. Bővítsük, és még egyszer: bővítsük könyvtáraink raktárait.

BORSA GEDEON

⁶ Vö. New England Deposit Library.

⁷ Érdekes itt megjegyezni, hogy Németországban is bizonyos fenntartásokkal élnek a tengerentúli tapasztalatok felhasználásának kérdésében, hiszen a könyvtárak jelentős része ma is háborús sebeinek begyógyításán fáradozik. Vö. SEYFFERT, Hans: *Magazinerung wenig benutzter Literatur*. Köln, 1953.

GEDEON BORSA : ZUR FRAGE DER DEPOSITENZENTRALE

In Ungarn sind die nötigen Voraussetzungen zur Gründung einer Depositenzentrale noch nicht vorhanden. Gegenwärtig besteht unsere Aufgabe darin, die mehreren Millionen von Bänden, die zum Eigentum des Volkes wurden, an die verschiedenen Bibliotheken weiterzuleiten, eine Arbeit, die von der Buchverteilungsstelle der Nationalbibliothek Széchényi besorgt wird. Schon im Laufe der jetzigen Arbeit werden Bücher reserviert, als Grundlage zum Ausbau des Buchfonds in 3—4 Jahren. Die geplanten Aufgaben dieses Fonds sind: Reservierung sämtlicher, seitens der Bibliotheken nicht angeforderter Werke, Verwendung dieses Materials im zentralisierten Leihverkehr mit Hilfe des Zentralkatalogs, Übernahme und Registrierung der von den Bibliotheken angebotenen Werke, Verteilung der überzähligen Exemplare unter den Bibliotheken bzw. Austausch dieser Exemplare mit dem Ausland, schliesslich Reservierung der Mehrstücke von Büchern und Zeitschriften, die sich auf Ungarn beziehen, um auch späteren Ansprüchen der Bibliotheken gerecht werden zu können. Das geplante Bücherdepot kann daher nicht sofort, sondern nur nach Jahren verwirklicht werden, zur teilweisen Milderung des Raummangels in den Bibliotheken. Bis dorthin kann dem grossen Raummangel nur durch den Bau von Magazinen abgeholfen werden.